

TÜRKİYE BİR HÂKİM EKONOMİ OLABİLİR Mİ?

Sanayici Toplumlar Karşısında Tarımcı Toplumların Durumu

19 Kasım günkü “Cumhuriyet” gazetesinde Prof. Feridun Ergin’in “Hâkim Ekonomiler Teorisi” adlı bir başyazısı çıktı. Prof. Ergin memleketimiz için çok önemli, hayati bir konuya değiniyor. Yazar, yıllardır memleketin dertlerine çeşitli teşhisler konup çeşitli ve zaman zaman birbirlerine zıt tedbirler alındığı, ama neticede, her türlü ilâç denendiği halde ekonomimizin bir türlü düzelmediğini belirttikten sonra, “iç bünyemize alınan tedbirlerin verimsiz kalması, hastalık sebeplerine dair yapılan teşhislerde, dış tesirlerin dikkate alınmamasıyla alakalı olabilir mi?” sorusunu ortaya atıyor.

Yazarın bu soruya verdiği cevap “evet”dir. İktisadî meselelerin çeşitli cepheleri basında tartışıldığı halde son yıllarda büyük ehemmiyet kazanan “Hâkim Ekonomi Teorisine” temas edilmemektedir, Kendisi “İktisadi vaziyetimizi bir defa da hâkim ekonomilerin yörüngesine düşmekten ileri gelmiş tesirler bakımından incelemek” kararındadır. Prof. Ergin Türkiye’nin son otuz yıldır “hâkim ekonomi”lerin yörüngesine düşme vaziyetini şöyle özetlemektedir:

“Türkiye’nin dış ticaret ve ödeme meseleleri, otuz yıl müddetle ve sürekli olarak hakim ekonomilerden birinin veya diğerinin tesiri altında kalmıştır. Büyük buhran yıllarında Dr. Schacht’in kurduğu sun’i mübadele rejimi, ihracat ve ithalatımızı âdeta nisbi inhisar altına sokmuştur. 1940-46 arasında, harp talihinin cilvelerine göre, ihracatımız mihver devletlerine veya demokrasilere yönelmiştir. Harpten sonra başlayan dış yardımlar, siyasi ve ticari faaliyette hâkim ekonomilerin rolünü bütünü kuvvetlendirmiştir.”

Prof. Ergin, geri bir memleketin hâkim bir ekonominin yörüngesine düşmesi zemin ve zamana göre fayda veya mahsurlar gösterir, diyor. Oysa anlattığı vaziyette tamamen “mahsurlar” hanesi kabarıktır, çünkü belirttiği fayda, yörüngeye ilk girildiği zaman elde edilen “kısa vadeli ihracat ve istikraz kolaylıkları”ndan ibarettir. “Kısa vadeli” bir fayda gerçek bir fayda değildir, hele borçlanma “faydası” gerçekte, milli ekonomiyi ağır bir yük altına sokmak, Kemal Kurdaş’ın Çınar Oteli konuşmasında kullandığı tabirle “memleketin istiklâlini rehin altına koymak” sonucunu doğurur ve bizim durumumuz bugün budur. Hâkim bir ekonominin yörüngesine girmenin uzun vadeli -yâni gerçek- neticesi ise Prof. Ergin’in kendi ifadesiyle, dış ticaret ve iktisadi gelişme şartlarında “tutukluklar belirmesi”dir ve “hâkim ekonomilerin gölgesinde yaşamaya alışmış memleketlerde iç bünyenin iktisadi hastalıklarla mücadele kudreti son derece zayıftır”. Yani açıkçası bu demektir ki, hâkim ekonomilere bağlı geri memleketler, ekonomilerini doğrultamaz, kalkınamaz.

Prof. Ergin’in söz konusu ettiği bu durum yalnız memleketimiz için değil, bütün “az gelişmiş” -açıkçası geri- memleketler için de doğrudur ve bu konuya bizim basınıımızda da son bir iki yıldır defalarca dokunulmuş, tartışılmıştır. Meselâ Prof. Ergin’in yazısının çıktığı günden bir önceki gün yine “Cumhuriyet” gazetesinde İl-

han Selçuk fıkrasında bu konuyu ele almıştı. Ben iki yazımda aynı konuya değindim ve daha başka yazarlar da bu konuyu çeşitli cephelerden incelemişlerdir. Prof. Ergin'in söz konusu ettiği durum sosyalistlerce çoktan bilinmekte ve etraflıca tartışılmış bulunmaktadır. Yalnız arada kullanılan terimler farkı vardır. Ve ben Prof. Ergin'in kullandığı terimlere müsaadesiyle itiraz edeceğim. "Hâkim Ekonomiler", "Yörüngeye girme" terimleri yuvarlak, müphem sözlerdir. Aradaki münasebeti gereken açıklıkla belirtmiyor. "Hakim ekonomiler" ileri teknikli, sanayileşmiş, kapitalist toplumlardır; "yörüngeye giren" toplumlar ise sanayileşmemiş, bunun için tarımı da kalkınmamış, geri tarımcı toplumlardır, aradaki münasebet de "sömüren-sömürülen" münasebetidir; yâni aradaki münasebet daima birincilerin yararına, ikincilerin zararına işleyen bir münasebettir. Bunu böylece, en basit ve açık şekilde görmek ve kabul etmek gerekir, zira, meselelere doğru hal şekilleri bulmanın ilk şartı gerçekleri, ne kadar acı olursa olsun, olduğu gibi görmek ve açıkça göstermektir.

İki hafta önceki bir yazımda kapitalist memleketlerin en gelişmiş olan ve yatırım sektörü de kalkınmış, makineleşmiş, ileri tekniğe kavuşmuş bulunan Amerikada tarım sektörünün müzmin bir buhran içinde olduğunu, tarım mahsullerinin sanayi mamulleriyle mübadelesinde tarımın daima kaybettiğini, ucuza satıp pahalıya aldığını ve sinai-malî kapitalin tarıma hâkim duruma geçtiğini anlatmıştım. Bu solların, sosyalistlerin bir görüşü değil, genellikle bilinen ve kabul olunan bir gerçektir. Sinai-mali kapitalin kendi öz memleketindeki kalkınmış tarım sektörüyle münasebeti böyle olunca, geri tarımcı toplumlarla münasebetleri tabiatıyla bu ikincilerin haydi haydi aleyhine olacaktır. Bu "sömürge" durumu olmasa ve şuurlu müdahaleler yapılması dahi az gelişmiş memleketlerin tarım ürünlerinin sanayi mamulleriyle mübadelesi, gelişmemiş tarımcı memleketleri "sömürülür" duruma düşürmektedir.

Kaldı ki sanayici "hâkim ekonomiler" bu münasebetin daha da kendileri yararına işlemesi için müdahalelerde de bulunmaktadırlar. Prof. Ergin'in söz konusu ettiği, 2. Dünya Savaşından önce Dr. Schacht'ın kurduğu sun'î mübadele rejiminde Alman markının Türk parasıyla paritesi markın lehine olarak tesbit olunuyor, bizim ürünlerimiz büsbütün değerlerinin altında satılmış oluyordu. Üstelik Almanlardan alacaklarımız birikiyor -donuyor- ve Almanlar bunlara karşılık kendi istedikleri malları bize kabul ettiriyorlardı. Geçen İzmir Fuarında Ticaret Bakanının "yardım eden memleketlerin, açıklanamıyacak kadar ağır şartlar ileri sürdüklerini" söylemesi ve basınıımızda çıkan çeşitli yazılar da sanayici "hâkim ekonomilerin" bu çeşit müdahalelerinin devam ettiğini gösteriyor.

Ayrıca, "hâkim ekonomiler" in geri memleketlere yaptıkları "yardım" üzerinde de durmak gerekir, bu bakımdan uzunca bir vadeden bakınca bu işe, "kim kime yardım ediyor aslında?" sorsa çıkıyor ortaya. Unutmamak gerekir ki, hâkim ekonomiler sanayi mamulleri için pazar ve hammadde kaynağı olarak geri memleketlere muhtaç oldukları gibi, biriken sermayelerini yüksek kârla işletmek için de geri memleketlerden faydalaniyorlar. "Yardımlar" yüksek kazançlı çıkarlar sağlıyor ve bir zaman geliyor ki yardım "yardımcı" olmaktan çıkıp ağır bir yük haline geliyor. Kemal Kurdaş yukarıda sözünü ettiğimiz konuşmasında borç taksitleriyle faizlerinin bu yıl ihracatımızdan elde ettiğimiz gelirin %35'in üstünde olduğunu, hat-

ta serbest paralarla olan gelirimizin %45'ine kadar yükseldiğini söylemiştir. Buna, dışarıya çıkacak yabancı sermaye kurları da eklenince nisbet daha da yükseliyor, verilen bazı rakamlara göre ihracat gelirimizin hemen hemen üçte ikisini buluyor. Bu durumda “kim kime yardım ediyor?” sorusu haklı bir soru oluyor.

Prof. Ersin çareyi “hâkim ekonomiler”in “yörüngesi”nden çıkmakta buluyor; ben ise aynı gerçeği kapitalist ekonominin sömürmesinden kurtulmak diye ifade ediyorum. Yukarıda kısaca incelediğim ve daha önceki yazılarımda da söz konusu ettiğim şartlar dolayısıyla meselenin aslında bir “ekonomi sistemi” meselesi olduğunu ve mevcut kapitalist sistem münasebetleri içinde Türkiyemizin fasit daireyi kırıp dengeli, sosyal adalete uygun bir şekilde hızla kalkınamayacağı fikrini savunuyorum. Prof. Ergin ise çareyi Ortak Pazara katılmakta buluyor. Prof. Ergin’e göre Ortak Pazar “kollektif bir hâkim ekonomidir”. “Tek başlarına dünya çapında mahdud birer rol oynıyabilecek ve diğer bir hâkim ekonominin baskısını kendi bünyelerinde hissedebilecek piyasaların birleşerek yeni bir kuvvet yaratmaları”dır. Ortak Pazar gerçekten de “baskısını kendi bünyelerinde hissettikleri” Amerikan ekonomisine karşı Avrupa ekonomilerinin birleşmesi ve dünyayla olan münasebetlerde onunla rekabet edebilme çabalarıdır. Prof. Ergin’e göre biz de Ortak Pazara katılmalıyız. Ancak şimdi yaptığımız gibi “yeni bir yörüngede mevzii bazı menfaatler” elde etmeğe çalışmak yerine, “Avrupa’daki yeni hâkim ekonomi mihrakının bir cüzü haline gelmeğe” çalışmalıyız.

Ortak Pazar’a katılan memleketler Amerikaya kıyasla ikinci derecede olmakla beraber yine de dünyanın az gelişmiş, veya geri memleketleri karşısında kesinlikle kuvvetli “hâkim ekonomiler”dir. Böyle bir hâkim ekonomiler topluluğunda, biz nasıl “yörüngede” olmaktan kurtulup o topluluğun bir “cüzü” olabiliriz? Yukarıda belirttiğimiz sanayi-tarım, gelişmiş kapitalist ekonomi-geri kalmış tarımsal ekonomi münasebeti buna müsaade eder, imkân verir mi? Ortak Pazarı kuran “hâkim ekonomiler” ile bizim aramızda sömüren-sömürülen münasebet varken biz nasıl bu münasebetin alttaki kutbundan üstteki karşı kutbuna atlıyabiliriz? Ortak pazarda bir “yörüngede memleket” olmaktan çıkıp “cüzü” olabilmemiz için bizim de bir “hâkim ekonomi” olmamız, bu ikili münasebette karşı kutuba geçebilmemiz gerekir. Aynı “hâkim ekonomi”de dahi bir sanayi-tarım sektörü çatışması varken ve Ortak Pazarın “hâkim ekonomiler”i arasında rekabet devam eder, her biri bu rekabette alta gitmemek için tedbirler alırken, bizim “yörüngede” olmaktan kurtulup hâkim ekonomilerin bir “cüzü” olabilmemiz bir hayal gibi geliyor bana. Biz Ortak Pazarın “kollektif hâkim ekonomi” olmak “felsefesini” anlamış olalım olmalıyız, gerçekler bizi yörüngede kalmaya zorlayacaktır; hem daha da kötü “yörüngede” kalacağız korkarım. Tarımı bizimkiyle kıyaslanmayacak durumda olan Fransa’da bile Ortak Pazar içinde rekabetten endişe duyuluyor. Amerika’da olduğu gibi orada da tarımsal “aile işletmeleri” zor durumda ve kooperatifçilik gelişmiş olmasına rağmen duruma deva olamıyor. Kooperatifler büyük kapitalist işletmelerle rekabet edemiyor. Geçen Mayıs ayında toplanan Tarım Kooperatifleri Kongresinde bu husus da açıkça tartışılmış ve bu gerçek açıkça belirtilmiştir. Yine aynı tarihlerde Fransız Tarım Bakanı bütün Fransız tarımını bölgelere, ürün çeşitlerine göre “üreticiler grupları” ve “satıcılar grupları” halinde ve bir piramit şeklinde teşkilatlandırarak bir proje sundu.

Projenin gerekçesi de Ortak Pazar şartları yürürlüğe girdikçe Bakanlığın rolünün azalacağı idi; yani Fransız tarımı rekabette kendini koruyacak durumda olmalıydı. IV. Planda da tarım ihracatının genişletilmesi zarureti, tarımda ekonomik yapının değiştirilmesi ve büyük işletmelere gidilmesi ve devlet yardımlarının kârlı (rentable) işletmelere yönetilmesi ileri sürülüyor.

Ortak Pazar içinde devletin koruyucu müdahalesi de azalacağından hem tarımımız, hem milli sanayimiz Ortak Pazarın “hâkim ekonomileri”nin rekabeti karşısında ezilecektir. Bir sanayileşme olacaksa bu, sömürgelerde olduğu gibi yabancı sermayenin memleket kaynaklarını dilediğinde elde edip kullanması, elde edilen istihsalen aslan payını kâr ve faiz şeklinde memleketten dışarı akıtması şeklinde olacaktır. Bu şartlar altında ne bugünkü şekilde dış yardımlar, ne Ortak Pazara girme bizi kalkındıramayacak, “yörüngede” olmaktan kurtaramayacaktır. Memleketin arzu edilir şekilde sanayileşmesinin, kalkınmasının yolu sosyalizmden geçer. Meselelerin temelinde “ekonomik sistem” meselesi yatmaktadır.

Vatan, 26 Kasım 1962